

Віра Настишин,

магістрант,
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»
(м. Івано-Франківськ)

Vira Nastyshyn,

Student,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
(Ivano-Frankivsk)

Інна Червінська,

кандидат педагогічних наук, доцент,
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»
(м.Івано-Франківськ)

Inna Chervinska,

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor, Vasyl Stefanyk
Precarpathian National University
(Ivano-Frankivsk)

УДК 371.036:792.01

ВПЛИВ ЗАСОБІВ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА НА ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ІНТЕРЕСУ ДО НАВЧАННЯ

THE INFLUENCE OF THE PERFORMING ARTS ON THE FORMATION OF THE YOUNGER STUDENTS INTEREST IN LEARNING

У статті аналізується проблема формування особистості молодшого школяра засобами театральної педагогіки. Автор розкриває, описує особливості застосування у навчально-виховному процесі початкової школи засобів театального мистецтва, розкриває інноваційні підходи до організації роботи вчителя. Адже одним із провідних напрямків української освіти є розвиток пізнавального інтересу, здібностей, нахилів та навичок учнів у процесі вивчення навчальних предметів.

Ключові слова: театр, молодший школяр, театральна педагогіка, театральне мистецтво, засоби драматизації, формування інтересу.

The article analyzes the problem of identity formation means younger student theater pedagogy. The author reveals describes the features of the application in the educational process of primary school facilities for Performing Arts, reveals innovative approaches to the teacher.

Key words: theater, younger students, theater education, theater, means dramatization, the formation of interest

В статье анализируется проблема формирования личности младшего школьника средствами театральной педагогики. Автор раскрывает описывает особенности применения в учебно-воспитательном процессе начальной школы средств театрального искусства, раскрывает инновационные подходы к организации работы учителя. Ведь приоритетным направлением украинского образования выступает развитие познавательного интереса, способностей, навыков учеников у процессе изучения учебных предметов.

Ключевые слова: театр, младший школьник, театральная педагогика, театральное искусство, средства драматизации, формирования интереса

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасна педагогічна наука і практика все більше звертається до особистості дитини, до тих внутрішніх процесів, які пов'язані із діяльністю, спілкуванням і спеціальним педагогічним впливом. Велика увага при цьому приділяється дослідженню пізнавальних інтересів, які в становленні особистості відіграють роль цінних мотивів діяльності, а за дотримання певних умов стають стійкою рисою особистості і проявляються в зацікавленості, допитливості, постійній жадобі до знань.

Формування в учнів молодшого шкільного віку інтересу до навчання є надзвичайно актуальною проблемою на сучасному етапі розвитку шкільної науки. У найрізноманітніших розуміннях у класичній педагогіці головну функцію інтересу вбачали в тому, щоб наблизити учня до навчання, заохотити так, щоб процес отримання знань для нього став бажаним, стимулювати пошук, без задоволення якого не можливе його благополучне формування. Видатний педагог, Ян Амос Коменський, розглядаючи «нову школу» як джерело радості, світла і знань, вважав інтерес одним із головних шляхів усвідомлення цієї світлої і радісної обставини навчання. Жан-Жак Руссо, акцентуючи увагу на безпосередній інтерес вихованця до оточуючих його предметів і явищ, намагався зробити навчання доступним і приємним для дитини, а Костянтин Ушинський в інтересі вбачав основний внутрішній механізм успішного учіння.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми. Теорія інтересу розглядається в працях відомих психологів і педагогів світового рівня: Б. Ананьєва, М. Беляєва, Л. Божовича, С. Рубінштейна, В. Мясіщева, М. Цветкова, Г. Щукіної та ін. Цій проблемі присвячені дослідження А. Архипова, Ю.Бабанського, В.Бондаревського, Н.Гамбург, А.Льовіна та ін., шляхи формування інтересу до знань досліджувалися також багатьма вчителями-практиками – В.Шаталовим, С. Шевченко, С. Лисенковою. Проблема застосування театрального мистецтва в навчально-виховному процесі школи розглядали Н. Александрова, О. Комаровська, О. Котикова, І. Михайличенко, В. Сухомлинський, Г.Шевченко.

Мета статті. Розкрити особливості формування пізнавального інтересу в молодших школярів засобами театральної педагогіки.

Виклад основного матеріалу. У сучасному суспільстві спостерігається поступовий відхід від традиційної моделі викладання, в якій вчитель є ретранслятором знань, а учень його пасивним реципієнтом. Починаючи з початкової школи, виховні можливості навчального закладу зорієнтовані на розвиток природних обдарувань дитини. Тому використання театральної педагогіки в навчальному процесі розглядається нами як один із найважливіших засобів, що сприяє розвитку природних здібностей учнів та підвищенню пізнавального інтересу до вивчення навчальних предметів. У свою чергу, вдосконалення застосування театральних методик у навчальному процесі сучасного освітнього закладу передбачає знання вчителем театральної педагогіки та спроможність об'єктивно оцінювати свою роботу.

Одним із провідних напрямків української освіти є розвиток пізнавального інтересу, здібностей, нахилів та навичок учнів у процесі вивчення навчальних предметів. Тому виникає необхідність створення сприятливих умов для пізнавальної діяльності учнів загальноосвітньої школи, які б сприяли формуванню потреби особистості в здобутті знань та розвитку їх пізнавальних інтересів.

Перед початковою школою постає завдання навчити дітей вчитися, прищепити інтерес до знань, прагнення самостійно збагачуватись ними. Розв'язання цього завдання потребує від учителя початкової ланки освіти домогтися того, щоб кожен урок сприяв розвитку пізнавального інтересу дітей. Пізнавальний інтерес виступає ефективним засобом успішного навчання, необхідною умовою досягнення позитивних наслідків, найважливішим мотивом пізнавальної діяльності людини, який збуджує її до пошуку істини, сприяє оволодінню учнями досвідом пошукової діяльності в атмосфері загального захоплення цікавою справою.

Інтерес до пізнання навколишнього середовища виступає своєрідним епіцентром розвитку учня, його пізнавальної самостійності, формування позитивного ставлення до результатів власної праці. Пізнавальний інтерес значною мірою визначає поведінку людини, її духовну й розумову сфери, інтелектуальні, морально-етичні і комунікативні якості, отже, він забезпечує виховання творчої особистості. Інтереси людини до пізнання дійсності чинять суттєвий вплив на особистість, вони тісно пов'язані з увагою, пам'яттю, мисленням, емоціями, волею і сприяють творчій самореалізації і духовному самовдосконаленню людини [2, с. 5].

Зацікавити, а не дати знання в готовому вигляді – завжди було метою дидактики. Інтерес є тією іскоркою, з якої згодом розгорається прагнення до знань. Він – основа розвитку нахилів учнів, а отже, і їх професійного спрямування. Інтерес – це важлива спонукальна сила до учіння, до оволодіння основами наук, провідний засіб навчання. Це завдання розглядалося педагогами всіх епох. Педагогічний підхід до проблеми інтересу пов'язаний із вивченням умов його розвитку в навчальній та позанавчальній діяльності, а також з виявленням методів, прийомів, засобів формування інтересу як цінної риси особистості й основи її успішності.

Однак науковці відзначають прикрий факт, що інтерес до знань в учнів падає. З метою успішного розв'язання цієї проблеми застосовують в навчально-виховному процесі активні та інтерактивні методи роботи, які активізують діяльність учнів, розвиваючи їх творче мислення, вміння спілкуватися, розмірковувати і приймати рішення. В контексті окресленої проблеми, Я.-А. Коменський зазначав: «Якщо навчання дається дитині важко, то в цьому передусім винні методи, якими її навчають» [5, с. 27]. Це положення не втратило своєї актуальності й значимості і в наш час. Щоб формувати в сучасних учнів пізнавальні інтереси, необхідно всебічно вивчити їх та проаналізувати засоби, які б були більш доцільними у формуванні інтересу до пізнання.

Про важливість пізнавального інтересу в процесі навчання учнів вказували Я.-А. Коменський, І. Песталоцці, А. Дістервег, К. Ушинський та інші. Дослідники підкреслюють, що виховання активного ставлення до знань, науки взагалі й до навчальної діяльності зокрема неможливе без розвитку допитливості, потягу до знань, інтересу до пізнання. Суворі, категоричні вимоги, покарання, адміністративні заходи безсилі, якщо в дитини немає потреби навчатися, якщо пізнавальна діяльність для неї позбавлена життєвого змісту.

Пізнавальний інтерес розглядають як основний мотив навчальної діяльності, як індивідуальну цінність кожного учня, пов'язану з його особистісним смыслом. Школяреві цікаво «пізнавати нове», «бачити свій рух у пізнанні», «проникати в науку».

Пізнавальний інтерес – це виразна інтелектуальна спрямованість особистості на пошук нового у предметах, явищах, подіях, супроводжувана прагненням глибше пізнати їх особливості; майже завжди усвідомлене ставлення до предметів, явищ, подій. Відомий науковець, академік НАПН України О. Савченко, зазначає, «що пізнавальний інтерес – це прагнення до знань, що виявляється в активному ставленні учня до пізнання сутнісних властивостей предметів і явищ дійсності» [9].

Формуванню пізнавальних інтересів школярів сприяє застосування нестандартних уроків, які дають матеріал для роздумів, можливість виявляти ініціативу і самостійність, потребують розумового напруження, винахідливості та творчості. Пізнавальна діяльність учнів за таких способів її організації в основному має колективний характер, що створює передумови для взаємодії суб'єктів навчання, дає можливість обміну інтелектуальними цінностями, зіставленню і узгодженню різних точок зору про об'єкти, що вивчаються на уроці.

Систематичне включення дитини у навчальні ситуації розпочинається вже з 1 класу, але вміння самостійно ставити перед собою навчально-теоретичні завдання формується значно пізніше. Виявляється воно у намаганні школяра, який отримав серію конкретно-практичних завдань, знайти загальний спосіб їх розв'язання, а не розв'язувати кожне з них окремо. Як правило, він знаходить цей спосіб, аналізуючи одне-два завдання, прагнучи з'ясувати їх загальні зв'язки та умови. Іншими словами, це «уміння щось побачити, здивуватися, захопитися, захотіти негайно зрозуміти, що, чому і як відбувається, знайти в собі сили, щоб відшукати відповіді на ці запитання, не пасувати перед труднощами, а, діставши відповідь, знову прагнути йти вперед, у незвідане – все це, разом узяті і є інтерес. Інтерес, пов'язаний з емоціями, він дарує радість творчості, радість пізнання, він міцно пов'язаний з гостротою сприймання навколишнього світу, увагою, пам'яттю, мисленням і волею» [3].

Інтерес за даними А. Пуні, складається із трьох компонентів:

- 1) знання, якими володіє людина у конкретній галузі;
- 2) успішна практична діяльність у цій галузі;
- 3) емоційне задоволення на базі радості, яку отримує людина у зв'язку з результатом своєї практичної діяльності [7].

Підходячи до проблеми використання театральної педагогіки в навчальному процесі ЗОШ І ст. доречно наголосити, що під театральною педагогікою найчастіше розуміють процес становлення особистості за допомогою драматизації, інсценізації та інших інноваційних засобів залучення та включення школярів до театального мистецтва.

Театралізована діяльність – це можливість розкриття творчого потенціалу дитини, виховання творчої спрямованості особистості. Театральне мистецтво близьке і зрозуміло як дітям, так і дорослим, перш за все тому, що в основі його лежить гра. Театралізована гра – одне з яскравих емоційних засобів, що формують художній смак дітей, розвивають пізнавальний інтерес до навколишньої дійсності.

У формуванні пізнавальних інтересів молодшого школяра провідну роль відіграє мистецтво, зокрема театр, як засіб освітньої діяльності, виховання духовних цінностей, що сприяє розвитку емоційно-почуттєвої сфери школярів, розвиває їх освіченість та досвід практичної діяльності. Саме багатогранність театралізованого мистецтва молодших школярів та різноманітні форми театралізованої діяльності виступають домінантою в навчально-виховному процесі і стимулюють розвиток творчої особистості. Театралізована діяльність допомагає учням не тільки оволодіти знаннями в галузі мистецтва, а при педагогічно доцільній організації та оптимальному доборі методів виховного впливу стає дійовим чинником формування естетичної культури дітей.

Театральне мистецтво – це специфічний вид мистецької діяльності який поєднує в собі можливості багатьох художньо-зображувальних засобів експресії, створює образи, розвиває мовлення, мислення, регулює поведінку тощо [10]. Уроки з елементами театального мистецтва можуть бути ефективною формою організації не лише навчального та виховного процесу в початковій школі, а й засобом адаптації першокласника до нових умов співіснування з оточуючими, засобом трансформації соціального досвіду пізнання однолітків та дорослих, розвитку та презентації власних творчих можливостей тощо. Такі уроки стимулюють розвиток образного мислення, соціальної уяви, соціального інтелекту, створюють умови для того, щоб у свідомості учня виникли бажання і потреба в діяльності, самоосвіті та самовихованні.

На сучасному етапі накопичено невеликий досвід щодо використання елементів театального мистецтва в навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи. Як відомо, процес навчання породжує в дитини різні хвилювання, страх, нервові напруження, але й ці негативні прояви можна пом'якшити якщо мати на увазі таку характерну особливість молодшого школяра як емоційна вразливість, чутливість до всього яскравого, незвичайного.

Тому логічним вважаємо звернення сучасної педагогічної науки і шкільної практики до надбань театральної педагогіки та використання їх у навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи. Адже театральна педагогіка – це наука, яка досліджує специфіку театру через сценічну дію, особливості акторської і режисерської творчості, близьких до педагогічної. Добре знаючи вікові особливості молодших школярів, учитель має логічно продовжити лінію дошкільного формування особистості дитини, забезпечити поступовий перехід від рекреаційно-ігрової до навчально-ігрової діяльності засобами та прийомами театралізації.

Таким чином, враховуючи невичерпні можливості театрального мистецтва у навчанні, вихованні та розвитку молодших школярів, поглибленні змістового компонента початкової загальної освіти, гармонізації взаємин між суб'єктами навчально-виховного процесу, театральна педагогіка має стати обов'язковою складовою підготовки школярів.

Досвід роботи педагогів-новаторів підтверджує думку про те, що навчально-виховний процес потребує впровадження елементів театральної педагогіки як інноваційної освітньої технології. Оскільки, ще К. Ушинський вважав, що педагогіка не наука, а мистецтво, найбільше, найскладніше, найвище та найнеобхідніше з усіх мистецтв.

Використання елементів театральної педагогіки у навчально-виховному процесі ЗОШ I ступеня сприяє розвитку творчих здібностей, формуванню ініціативності, вміння самостійно вирішувати проблеми, допомагає розвивати інтелектуальну (формування розумової діяльності: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення; розвиток діалогічного мислення), емоційно-вольову (культура почуттів, творча уява, асоціативна пам'ять, спостережливість) сфери; формувати морально-ціннісні орієнтації (розвиток співчуття, співпереживання); сприяти фізичному вдосконаленню; підвищувати мовленнєвий рівень (відпрацювання техніки вимови, навичок словесної виразності) дитини.

Розробка проблеми застосування засобів театральної майстерності у навчанні та вихованні молодших школярів, підводить до думки, що:

- театральне мистецтво (використання сценічних прийомів у процесі навчання) є значущим у розвитку пізнавальних інтересів особистості;

- використання засобів акторського мистецтва повинно носити системний характер;

- результативність методики впровадження елементів театральної педагогіки у навчально-виховний процес значною мірою залежить від того, наскільки цілеспрямовано організована підготовча робота учнів-виконавців, органічно поєднані сценічний (ігровий) і літературно-художній компоненти уроку (розвиток читачьких навичок з одночасним удосконаленням виконавської техніки).

Співчуття, радість, гнів, подив присутні на кожному уроці. Провідною метою навчання вважаємо не лише оволодіння учнем знань, умінь і навичок, а й формування провідних якостей особистості. Використання елементів театральної педагогіки сприяє створенню на уроці ситуації успіху, яка, в свою чергу, викликає у школярів відчуття радості, задоволення від навчання. Дидактична гра, театралізована подача програмового матеріалу урізноманітнюють урок, роблять його цікавим захоплюючим.

Підтримати інтерес учнів до навчання дозволяє інтеграція уроків розвитку мовлення з різними видами діяльності учня (грою, спілкуванням з природою, музикою, художньою працею, драматизацією, читанням). Такі уроки сприяють опануванню граматичних умінь та навичок, допомагають розв'язати мовленнєві завдання, досягти значних зрушень у загальному розвитку учнів. Існує зв'язок між емоційністю дитини, активністю чуттєвих форм сприйняття і її розумовими здібностями.

Учні привертає новизна проведення театралізованих уроків, які сприяють розвитку пізнавального інтересу. Незалежно від їх кількості, вони завжди різні, цікаві, захоплюючі, приховують у собі безліч таємниць. Під час таких уроків створюються умови для активного спілкування, за якого учні прагнуть висловлювати свої думки, вони з бажанням виконують завдання, виявляють зацікавленість матеріалом, що вивчається. Діти вчаться самостійно працювати з навчальною, довідковою та іншою літературою, проводити самостійну пошукову та дослідницьку діяльність.

Висновки і перспективи подальших наукових досліджень. Отже навчальний процес слід вибудовувати так, щоб сприяти свідомій співучасті особистості, яка освоює предмет. А застосування в навчальному процесі засобів театралізації, різноманітних цікавинок на уроках завжди викликає підвищений інтерес до того, що вивчають. Цікаві факти з історії, науки, уривки з науково-популярної літератури, предметні ігри, цікаві вправи, загадки, лічилки, народні прислів'я та приказки, ігри, інсценізації – все це зацікавить дітей, розширить їхні знання і сприятиме розвитку кмітливості та спостережливості. Адже сучасність висуває серйозні вимоги щодо розвитку й удосконалення освіти. Від якості, глибини, обсягу знань, якими оволодіває підростаюче покоління, значною мірою залежить прогрес нашого суспільства. Найважливішою умовою виховання цих цінних якостей є підвищення пізнавальної активності дітей, розвиток у них пізнавальних інтересів. Провідну роль у цьому процесі відіграють засоби театральної педагогіки. Подальші наукові розвідки пов'язуємо із дослідженням проблеми підготовки вчителя до застосування театральної педагогіки у позакласній виховній роботі.

1. Абрамян В. Театральна педагогіка / В. Абрамян – К. : Лібра, 1996. – 256 с.
2. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване навчання / І.Д. Бех. – К. : ІЗТН, 1998. – 203 с.
3. Бібік Н.М. Формування пізнавальних інтересів молодших школярів: Монографія / Н.М. Бібік – К. : Основа, 1998. – 200 с.
4. Вербицька С.М. Розвиток літературно-естетичної творчості молодших школярів. – К. : Основа, 2004. – 112 с
5. Каменский Я.А. Избранные педагогические сочинения: В 2 т. – М., 1982.
6. Киричук О.І. Навчальні інтереси молодших школярів. – К. : Вид-во Рад. школа, 1982. – 128 с.
7. Матюхина М.В. Мотивация учения младших школьников/ М.В. Матюхина. – М. : Педагогика, 1984. – 144 с.
8. Освітні технології : Навч.-метод. посіб. /О.М.Пехота, А.З.Кіктенко, О.М. Любарська та ін.; За заг. ред. О.М.Пехоти. – К.: А.С.К., 2001. – 256 с.
9. Савченко О.Я. Сучасний урок у початкових класах /О.Я. Савченко – К. : Магістр, 1997. – 156 с.
10. Станиславский К.С. Театральное искусство [Собр.соч. в 8 т.] / К.С.Станиславский – М.: Искусство, 1954-1961. – Т.8. 268 с.
11. Станиславский К.С. Моя жизнь в искусстве / К.С. Станиславский // Собр. соч. : В 8 т. – М. : Искусство, 1954. – Т.1. – 511 с.